

BERÉNYI KATALIN

(Ott)hontalanul Európában: uniós jogalkotás a hontalanok védelme szolgálatában a migrációs kifáradás időszakában

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (a továbbiakban: UNHCR) becslései szerint a hontalanság napjainkban mintegy tizenkétmillió embert érint világszerte.¹ Hontalanok azok a személyek, akiket saját joga szerint egyetlen állam sem ismer el állampolgáraként.² A hontalanná válásnak számos kiváltó oka lehet, általánosságban elmondható azonban, hogy minden esetben az állampolgárság elvesztéséből vagy hozzáférhetetlenségéből fakad.³ Az állampolgárság jelentősége abban áll, hogy jogi köteleket teremt egy személy és egy állam között, identitást ad, valamint különböző jogokkal és kötelezettségekkel ruházza fel az állampolgárt; az állampolgársággal nem bíró, hontalan személyek ezek hiányában nagyon súlyos jogi nehézségekbe és gyakorlati nehézségekbe ütköznek a mindennapi életük során. Az állampolgárság hiánya jelentősen kihat az azt nélkülöző személyek életére és közérzetére, hiszen a hontalan személyeknek állampolgárság hiányában nincs jogi értelemben vett identitásuk, ahogyan számtalan jogosultsághoz sincsen hozzáférésük.⁴ Mindez számottevő gazdasági és szociális bizonytalanságot okoz

¹ Az országok többségének nem állnak rendelkezésre hatékony adatgyűjtési módszerek a hontalan személyek összesítése céljából, illetve számos ország nem bizonyul együttműködőnek a területén élő hontalanok számszerűsítését. Mindazonáltal elmondható, hogy a jelenség legnagyobb mértékben a Közel-Kelet, Délkelet-Ázsia és Közép-Afrika bizonyos régióit érinti, ez migrációs kontextusban Európában is leképeződik, kiegészülve a vizsgált térség bizonyos tagállamaiban fellelhető hontalansági esetekkel (Lettország, Észtország, Németország, Lengyelország, Szlovákia).

² A hontalan személyek jogállásáról szóló 1954. évi egyezmény 1. cikk; Harmtv. 2. § b) pont.

³ A hontalanság tehát fakadhat a születési anyakönyvezés hiányából, nemi diszkriminációból (válast követően állampolgárság elvesztése, állampolgárság átörökítésére való képtelenség), faji vagy etnikai diszkriminációból, állampolgársági törvények és gyakorlatok közötti ütközésből, államutódlásból fakadóan, valamint állampolgárság megszüntetéséből (lemondásból) vagy visszavonásából. A felsorolt kiváltó okokon kívül előfordulnak olyan esetek is, amelyekben egynél több tényező vezet egy személy hontalanságához.

⁴ Nincs személyazonosító dokumentumuk, úti okmányuk, nem utazhatnak, nem szavazhatnak, nem jogosultak egészségügyi ellátásra, nem vállalhatnak munkát, és a tanulási lehetőségeik is rendkívül korlátozottak, továbbá nem jelentkezhetnek be házasságkötésre sem, ahogy nem anyakönyveztetethik a gyermekeiket, sőt a hontalanságuk miatt őrizetbe is vehetik őket.

mind az egyén, mind a családok szintjén, továbbá ugyanez a szcenárió ismétlődik generációkon át; nem csupán távol Európától, de az Európai Unió tagállamaiban is becslések szerint hatszázezer hontalan személy él.⁵ A hontalanság egyénre és családi életre gyakorolt hatásán túl fontos szempont a hontalanság nemzetközi hatása is, tekintettel arra, hogy az állampolgárságtól való megfosztottság és egyéb jogsértések nagymértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy ezek az emberek külföldre távozzanak menekülteként, ami napjaink menekültügyi válsága közepette fontos szakpolitikai kérdéseket vet fel.

Hontalannak lenni az érintettek szerint ahhoz hasonlítható, mint nem létezni egyáltalán⁶; láthatatlannak lenni a világ számára, ami nem emberhez méltó állapot. A hontalanokról általában elmondható, hogy nem áll módjukban gyakorolni a mindennapi ember számára természetesnek vélt alapvető emberi jogokat (politikai, szociális, kulturális téren), illetve csak nagyon korlátozott mértékben. Ez a jogfosztottság pedig megakadályozza a hontalankat a szélesebb körű emberi jogok gyakorlásában is.⁷

Mindez rendkívül kiszolgáltatottá teszi a hontalan embereket, hozzájárulva e sérülékeny csoport rövid, közép- és hosszú távú marginalizálódásához, mindez egyre sürgetőbbé teszi a hontalanok védelmének rendezését a szabadság, biztonság és a jog érvényesülésének térségében. Különösen napjainkban, amikor a migrációs fáradság egyre inkább kiéleződik a térségben. Ehhez szükséges lenne a hontalanok védelmének szolgálatába állított uniós jogi eszközök kialakítására, hogy ezáltal együttesen megvalósuljon a térség három alappillére: a szabadság, biztonság és jog érvényesülése, így módon mélyebb és teljesebb tartalmat adva az uniós együttműködésnek az általa lefedett szakpolitikai területek vonatkozásában.

Az elmúlt hatvan évben a kérdés felkerült az ENSZ és más regionális nemzetközi szervezetek napirendjére, univerzális és regionális hontalansági egyezmények születtek, amelyek nyomán ma már a hontalansággal foglalkozó egyezmények a nemzetközi emberi jogi rend részévé váltak. Mindez a po-

5 Thomas Hammarberg: The rights of stateless persons must be protected. Statement at the 4th Council of Europe Conference on Nationality "Concepts of Nationality in the Globalised World". Strasbourg, 17 December 2010. <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1722017>

6 „Számomra hontalannak lenni azt jelenti, hogy nincsenek gyökereid, országod, házad, otthonod, identitásod, személyiséged” (Railya Abulkhanova). <http://www.unhcr.org/5404761a6.html>

7 Így például korlátozza őket a diplomáciai, konzuli védelem gyakorlásában is. Az 1951. évi egyezmény értelmében kibocsátott úti okmány semmilyen módon nem jogosítja az okmány felmutatóját a diplomáciai vagy konzuli védelemre a kibocsátó ország ilyen hatóságainál, továbbá ipso facto nem keletkeztenek jogot e szerveknél a védelemre. Ugyanakkor az 1967. évi európai konzuli egyezmény értelmében a konzul eljárhat a hozzá forduló hontalan személy védelmében.

zitiv tendencia azonban eddig nem hozta magával az Európai Unióban tartózkodó hontalanok koherens, összehangolt védelmének intézményesítését. Tekintettel arra, hogy az állampolgársággal összefüggő kérdésekről az uniós tagállamok nemzeti hatáskörben döntenek, az egyes tagállamok jogi szabályozása nagymértékben eltérhet. Továbbá az elsődleges uniós jogforrásokról elmondható, hogy nem tartalmaznak konkrét normatív iránymutatásokat a hontalanság kezelésére vonatkozóan, ezáltal a hontalanság jelensége az uniós és tagállami jogalkotók számára továbbra is az állampolgársági jog és a migrációs jog határmezsgyéjén mozog. Ez az ellentmondásos kontextus olyan joghézagot teremt, amely légtüres térbe helyezi a hontalanok intézményesített védelméről való jogalkotást.

A hontalan személyek védelmének kérdésében elsődleges szerepet játszanak a hontalanok azonosítása⁸, ami jelentősen hozzájárulna a jelenség felszámolásához, ugyanakkor Európa- és világszerte egyaránt nagyon kevés *hontalanságot megállapító mechanizmus* létezik⁹, ami annak is tulajdonítható, hogy sem a hontalanok jogállásáról szóló 1954. évi, sem a hontalanság mérsékléséről és megakadályozásáról szóló 1961. évi egyezmény nem írja elő explicit módon ilyen mechanizmusok kialakítását. Mindamellett lényeges rávilágítani, hogy az Európai Unió tagállamai körében egyre erősebb igény mutatkozik ilyen identifikációs mechanizmus bevezetésére annak ellenére, hogy a menedékkérők tömegéhez képest számottevően kevesebben vannak azok, akik hontalansági kérelmet nyújtanak be. Ezért jogosan vetődik fel az Európai Unióban tevékenykedő nemzetközi jogászok és kutatók által vizsgált kérdés, hogy vajon az EU milyen szerepet vállalhat a hontalanság felszámolásában a szabadság, biztonság és a jog érvényesülése térségében. Tekintettel az Európa országaiban nagy számban élő hontalanokra¹⁰, szükségesnek bizonyulhat egy hontalanokat érintő uniós irányelv létrehozása annak érdekében, hogy a jövőben közös szempontoknak megfelelően alakítsák ki hontalansági eljárásaikat az EU tagállamai a szabadság, biztonság és a jog érvényesülése térségében.

Nemzetközi és regionális szinten több hontalansággal összefüggő egyezmény is született. Ennek ellenére uniós szinten ma sem létezik olyan jogi keretrendszer, amely kifejezetten a hontalanok azonosításával és védelmével foglalkozna, annak ellenére, hogy az akadémiai szféra nemzetközi (nem kor-

⁸ Ezt hangsúlyozzák az ENSZ hontalansági iránymutatásai is.

⁹ Ad hoc kérdőív kompilációja a hontalan személyek elismeréséről. Európai Migrációs Hálózat Luxemburgi Kapcsolattartó Pont, 2015

¹⁰ Ideértve azokat a romákat is, akik de facto hontalanokként az EU tagállamaiban élnek.

mányközi) szervezetekkel összefogva több ilyen tárgyú javaslatot is készített¹¹, ahogyan létrehozott egy hontalansággal foglalkozó hálózatot is.¹² Az e fórumokon közölt főbb megállapításokról elmondható, hogy egyre gyakrabban esik szó róluk az uniós szintű migrációs és emberi jogi szakpolitikai eszmecseréken.

A tanulmány amellett érvel, hogy a szabadság, biztonság és a jog érvényesülésének térségében szükséges és egyre inkább sürgető lenne a hontalan személyek védelméről uniós szinten egységesebb, átfogóbb megoldásokat keresni, illetve olyan jogi keretrendszert alkotni, amely a tagállami gyakorlatok kialakításában is irányadó lenne, különösen a hontalanságot megállapító eljárások kialakításában, valamint a hontalan személyek intézményesebb védelmében.

Univerzális és regionális egyezmények

Az 1948. évi Emberi jogok egyetemes nyilatkozata rögzítette először¹³, hogy minden embernek joga van állampolgársághoz, de nem rendelkezett arról, mely állam állampolgársághoz és milyen feltételek mellett. A menekültek jogállásáról szóló 1951. évi egyezmény után a hontalanok jogállásáról szóló 1954. évi egyezmény elsősorban azért jött létre, hogy a menekültek nem minősülő hontalanok jogállásáról rendelkezzen.¹⁴ Az egyezmény meghatározza a hontalanok nemzetközi jogi definícióját; az egyezmény értelmében hontalannak minősül az a személy, akit egy állam sem tart saját joga alapján állampolgárának.¹⁵ Az egyezmény ezen kívül rendelkezik a hontalan személyek alapvető jogairól; utazási és személyazonosító dokumentum biztosításáról, valamint definiálja a diszkriminációmentes elbánásra vonatkozó minimumszabályokat. Emellett a konvenció előírja a szerződő államok számára, hogy

11 Lásd Meijers Committee: Proposal for an EU directive on the identification of statelessness and the protection of stateless persons. 13 October 2014; illetve Practices and Approaches in EU Member States to prevent and end statelessness. Study for the LIBE Committee, 2015.

12 Európai Hontalanügyi Hálózat. Honlapján (www.statelessness.eu) számos releváns bejegyzés olvasható.

13 Az 1948. évi Emberi jogok egyetemes nyilatkozatának 15. cikke rendelkezik arról, hogy mindenkinek joga van az állampolgársághoz és arról, hogy önkényesen senkit sem lehet megfosztani attól, illetve megfosztani a lehetőségtől, hogy megváltoztassa állampolgárságát.

14 Az UNHCR 2. számú iránymutatása, 2. o.

15 A hontalan személyek jogállásáról szóló 1954. évi egyezmény 1. cikk.

előmozdítsák a hontalanok beilleszkedését és gyorsított eljárásban történő honosítását.¹⁶

A férjezett nők állampolgárságáról szóló 1957. évi ENSZ-egyezmény különös jelentőségű nőjogi szempontból, ugyanis garantálja a nők egyenjogúságát az állampolgárság területén, rendelkezik arról, hogy a férjezett nő állampolgársága nem köthető automatikusan a férj állampolgárságához, viszont ha a külföldi nő az egyezmény részes államának polgárával köt házasságot, biztosítani szükséges számára a kedvezményes honosítási eljárás lehetőségét.¹⁷

A hontalanság felszámolása és a hontalanok számának csökkentése céljából a nemzetközi közösség 1961-ben elfogadott egy másik kulcsfontosságú dokumentumot, a hontalanság eseteinek csökkentéséről szóló ENSZ-egyezményt. Az egyezmény célja a hontalanság megelőzése, eseteinek csökkentése, valamint az állampolgárság megszerzésének lehetővé tétele azok számára, akik egyébként hontalanok lennének, és akik születésük vagy származásuk révén kötődnek egy adott országhoz azáltal, hogy a részes államok vállalják, hogy befoglalnak bizonyos garanciákat az állampolgársági törvényükbe, illetve kedvezményes honosítási eljárást kínálnak számukra.¹⁸ A hontalan személyek védelmének lényeges hátráltató tényezője a térségben, hogy az egyezményeket több uniós tagállam még nem ratifikálta¹⁹, ez elsősorban annak a politikai akaratnak a hiányával függhet össze, amelynek megléte előfeltétele lenne az e tagállamok területén élő, hontalan személyeket is magában foglaló kisebbségek helyzete kielégítő rendezésének. Tehát az egyezmények ratifikálásának ösztönzése akkor eredményes, ha a hontalanság rejtett jelensége és megoldása szükségességének politikai és társadalmi szintű tudatosításával párosulna a térségben.²⁰

16 A hontalan személyek jogállásáról szóló 1954. évi egyezmény 32. cikk. Az egyezményt kihirdető 2002. évi II. törvény 32. cikke a hontalanság eseteinek elkerülése céljából módosította az 1993. évi LV. állampolgársági törvényt, valamint új állampolgárság-szerzési jogcímet intézményesített.

17 A férjezett nők állampolgárságáról szóló 1957. évi egyezmény.

18 A hontalanság eseteinek csökkentéséről szóló 1961. évi egyezmény 11. és 20. cikkéből adódó feladatok ellátása érdekében az ENSZ-közgyűlés 1974. évi 3274. (XXIX.) és 1976. évi 31/36. határozata kiterjesztette az UNHCR mandátumát az 1961. évi egyezmény hatálya alá eső személyekre is.

19 Eddig az 1954. évi egyezményt négy uniós tagállam nem ratifikálta: Ciprus, Észtország, Málta és Lengyelország, míg az 1961. évi egyezményhez eddig Ciprus, Észtország, Görögország, Lengyelország, Luxemburg, Málta, Olaszország, Szlovénia és Spanyolország nem csatlakozott.

20 Az univerzális és regionális hontalansági tárgyú egyezmények részletes áttekintését lásd Molnár Tamás: A hontalanok helyzete a nemzetközi jogban, illetve a magyar jogban. In: Lékó Zoltán (szerk): A migrációs jog kézikönyve. Complex Kiadó, Budapest, 2009, 329–358. o.

Hontalanság napjaink Európájában

Világviszonylatban az Európai Unió közép-európai tagállamaiban viszonylag alacsonynak mondható a hontalanok száma. Mindemellett a volt Jugoszlávia, a Szovjetunió és Csehszlovákia felbomlása után negyedszázaddal még mindig fellelhető az államutódlással összefüggő hontalanság jelensége Európa országaiban, hiszen a hidegháborút és a délszláv háborút követően nagyszámú hontalan érkezett a térség gazdaságilag fejlettebb országaiba a Független Államok Közösségének országaiból és Jugoszlávia utódállamaiból.²¹ 2004 fontos mérföldkő volt a térség hontalanságtörténeti időrendjében, ugyanis a 2004-es bővítéssel több olyan ország is helyet kapott az Európai Unióban, amelyek területén számottevő hontalan „lakosság” él. Ezek közül kiemelt figyelmet szükséges szentelni a Lettországból és Észtországból élő, orosz vagy oroszajkú kisebbséghez tartozó hontalan populációnak, amely a lakosság megközelítőleg harmadát adja. E csoportok rendezetlen jogi helyzete az orosz–ukrán-konfliktus fényében közel sem elhanyagolható biztonságpolitikai szempontból.²² A balti államokon kívül Lengyelországban és Szlovákiában is több ezer hontalan ember él. Szlovéniában az ország 1992-es függetlenné válása után több ezer személy állampolgárságát törölték el, nagy részüknek a mai napig sincs állampolgársága.²³

Ezzel összefüggésben születtek regionális egyezmények is az Európa Tanács égisze alatt, ezek kifejezetten az európai térségben jelentkező hontalanság jelentette nehézségek kezelésére hivatottak választ adni; így számottevő jelentőségű az állampolgárságról szóló 1997. évi európai egyezmény, kiváltképp pedig az államutódlás esetén bekövetkező hontalanság elkerüléséről szóló 2006. évi egyezmény, amelyek elsősorban a hontalanság említett kiváltó okainak felszámolására irányulnak a térségben.

A világban élő körülbelül tizenkétfélmillió hontalan személy közül Európában ma több mint félmillió embert érint a hontalanság.²⁴ Megállapítható tehát, hogy a szabadság, biztonság és a jog érvényesülése térségében is jelentős feladatnak bizonyul a hontalanság visszaszorítása, a hontalanok és hontalanná válók számának mérséklése, erre az Európai Uniónak átfogó, közös választ kell adnia szakpolitikai szinten is. 2015-ben nagyszámú (többségében szíriai

²¹ Az ebből fakadó hontalanság elkerülése céljából hozták létre a hivatkozott, államutódlás esetén bekövetkező hontalanság elkerüléséről szóló 2006. évi egyezményt.

²² Lásd Az Európai Unió ENSZ-delegációjának szóbeli jegyzéke, 2012.

²³ <http://www.unhcr-centraleurope.org/en/who-we-help/stateless-people.html>

²⁴ The World's Stateless. UNHCR, 2014

és szíriai kurd) hontalan menekült²⁵ érkezett és született Európába, akiknek nincs állampolgárságuk. Ennek több oka is lehet, így például az, hogy több közel-keleti országban, így Szíriában is, a gyermekek nem kapják meg automatikusan az anya állampolgárságát, tehát az apa kilétének hiányában vagy az apa halála esetén, ami a mai polgárháborús helyzetben korántsem ritka, az egyedülálló nők nem anyakönyvezthetik gyermekeiket, így ők automatikusan hontalanná válnak. Ezért jelenleg számtalan szíriai menekült csonka család szembesül azzal a nehézséggel, hogyan anyakönyvezzék a család új tagját a tranzit- és befogadó országokban.²⁶

A születés kori hontalanság tekintetében fontos tényező az állampolgárság megszerzése módjainak vizsgálata térségünk vonatkozásában. Elmondható, hogy jelenleg az Európai Unió tagállamai közül Belgiumban, az Egyesült Királyságban, Finnországban, Franciaországban, Görögországban, Hollandiában, Olaszországban és Spanyolországban a *iussoli elv*²⁷ az irányadó, míg az unió tizenhét más tagállamában (köztük Magyarországon is) jellemzően a *leszármazási elv*²⁸ érvényesül az állampolgársági törvényekben.²⁹ E törvényekben olyan garanciákat építettek be, amelyek lehetővé teszik, hogy azok a gyermekek, akik egyébként az állam területén hontalannak születnének, állampolgárságot kapjanak.³⁰ Megint más tagállamokban, így például Cipruson, Norvégiában vagy Romániában, ilyen garanciák egyáltalán nem léteznek.³¹

A területiség mint szempont

Pusztán elméleti síkon mozogva érdemes megvizsgálni az uniós polgárság automatikus nyújtásának lehetőségét az EU területén világra hozott gyerme-

25 A hontalan menekültek az 1951. évi egyezmény által garantált védelemben részesülnek.

26 Törökország több tízezer hontalanná vált menekült gyermeket regisztrált ily módon a válság kirobbanása óta. Samata Reynolds – Daryl Grisgraber: Birth Registration in Turkey: Protecting the future for Syrian children. 30 April 2015. In: No child should be stateless. European Network of Statelessness, 2015

27 Területi elv, amelynek értelmében az újszülött állampolgárságát a születési hely határozza meg, nem pedig a szülők állampolgársága, ergo a gyermek annak az államnak az állampolgárságát kapja meg, amelynek területén született.

28 Vérségi elv, amely alapján a szülők állampolgársága átszáll a gyermekre.

29 Lásd az Európai Unió 'EUDO Citizenship' adatbázisát. <http://eudo-citizenship.eu/>

30 A hontalanság elleni védelem azokra az esetekre korlátozódik, amelyekben mindkét szülő hontalan, és tartózkodási hellyel bír az állam területén, vagy a gyermek a részes állam területén született, legalább öt éve folyamatosan tartózkodik annak területén, és nem szerzett más állampolgárságot.

31 Charline Becker: Jus Soli: A miraculous solution to prevent statelessness? ENS Blog, 9 April 2015. <http://www.statelessness.eu/blog/jus-soli-miraculous-solution-prevent-statelessness>

kek és a huzamosan ott tartózkodó hontalanok vonatkozásában, mint lehetséges jogi köteléket az egyén és egy 28 tagállamot magában foglaló politikai és gazdasági entitás között. Mindamelllett az EUMSZ 20. cikke értelmében az uniós polgárságból származó előnyöket csupán valamely tagállam állampolgárságával bíró személyek élvezhetik.³² Ez azt jelenti, hogy azok az EU tagállamaiban tartózkodó hontalan személyek, akik valamely korábban felsorolt okból nem bírnak egy adott tagállam állampolgárságával sem, nem jogosultak az uniós polgárok többletjogaival élni az Európai Unión belül. Ez halmozott jogfosztottsági helyzetet idéz elő, ami a térség területén születő gyermekek tekintetében további szempontokat vet fel.

Az eltérő tagállami állampolgársági szabályozások miatt az Európai Unió tagállamai közül több nem tudja megadni az Európa határain belül születő gyermekeknek az állampolgárságot annak ellenére, hogy az összes uniós tagállam által ratifikált, a gyermek jogairól szóló egyezménybe foglaltak alapján³³ *minden gyermeknek joga van az állampolgársághoz*. Ezért az Európai Unió tagállamaiban hontalan szülőtől születő gyermekek uniós védelmének kérdésében a gyermek mindenkifelett álló érdeke élvez elsőséget, ennek jelentőségét tovább hangsúlyozza az 1961. évi egyezmény, amelyet az Európai Unió tizenkilenc tagállama ratifikált, vállalva, hogy a területükön születő hontalan gyermekek születésükkor állampolgársághoz jutnak. Mindazonáltal jelenleg ez a gyakorlatban kevés tagállamban valósul meg. Fontos megjegyezni, hogy azáltal, hogy e tagállamok nem teszik lehetővé a területükön születő gyermekek részére az állampolgársághoz való hozzáférést (automatikusan vagy ez irányú kérelem pozitív elbírálása eredményeként), megsértik a már említett gyermek jogairól szóló egyezmény 7. cikkét.³⁴ Ez a cikk ugyanis *inter alia* kimondja, hogy a gyermeket születésekor anyakönyvezni szükséges, és ettől kezdve joga van ahhoz, hogy állampolgárságot szerezzen, illetve rendelkezik arról, hogy a részes államok ezt a jogot érvényre juttassák, különösen abban az esetben, ha ennek hiányában a gyermek hontalanná válna.³⁵

Ezért is érdemes megvizsgálni azt, hogy mennyiben változna a térségben élő hontalanok helyzete abban az esetben, ha a *iussoli* elvet minden uniós tagállam, akár eltérő mértékben is, de beépítené az állampolgársági törvényeibe,

³² Az EUMSZ 20. cikk (1) bekezdése alapján: „Uniói polgár mindenki, aki valamely tagállam állampolgára. Az uniós polgárság kiegészíti, és nem helyettesíti a nemzeti állampolgárságot.”

³³ Az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében létrejött a gyermek jogairól szóló 1989. évi egyezmény 7. cikk. Kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény.

³⁴ Katja Swider – René de Groot: Litigating Strategically: Stateless children born in the EU. 12 November 2014. <http://www.statelessness.eu/blog/litigating-strategically-stateless-children-born-eu>

³⁵ A gyermek jogairól szóló egyezmény 7. cikk.

amire az elmúlt években több példa is volt.³⁶ Ez nagymértékben hozzájárulna az Európai Unión belül, menekült szülőktől származó gyermekek születéskori hontalanságának felszámolásához, s ezáltal a szabadság, biztonság és a jog érvényesülésének térségében fellelhető hontalanság eseteinek csökkentéséhez.³⁷

A területiség jegyében vizsgálódva elmondható, hogy a jelenség minősített esete a nem migrációs kontextusban felvetődő hontalanság. Az Európai Unió több tagállamában (Észtországban, Lettországon, Németországban) élnek olyan hontalan populációk, amelyek tagjai évtizedek (akár születésük) óta tartózkodnak e tagállamokban, még sincs állampolgárságuk. Az ilyen hontalan populációk (úgynevezett *in situ* hontalanok) esetében a honosítás megoldásként szolgálhat az adott tagállam társadalmában fellelhető jelenség felszámolásában³⁸, tekintettel arra, hogy a hontalansági egyezményekkel összhangban álló kedvezményes honosítást általában olyan hontalanok kérhetik, akik bizonyos ideje folyamatosan tartózkodnak az adott tagállamban.³⁹ Általánosságban elmondható, hogy az Európai Unió tagállamaiba nagy számban érkeznek hontalan menekültek is, rájuk nézve az 1951-es menekültügyi egyezményt kell alkalmazni, mindamellett a kedvezményes honosítás így is viszonylag sok hontalan személyre lenne alkalmazható a térségen belül.

Tagállami kompetencia vs. uniós cselekvés

A menekültügyet és a hontalanságot szükséges hasonló kontextusba helyezni, arra tekintettel, hogy a két jogfosztott állapot előidéző jelenség gyakran fedi egymást, illetve kihat egymásra; a két fogalmat tehát nem lehet egymástól függetlenül értelmezni. Ezért érdemes a hontalanságot mind az állampolgársággal, mind pedig a migrációval összefüggő jelenségeként górcső alá venni. Következésképp szükségesnek bizonyulhat a menekültüghöz hasonló megközelítést alkalmazni a hontalanság jelenségének vizsgálatakor. Ezen túlmutat az az elképzelés, amely szerint a vegyes vagy kényszermigrációs kontextusban felvetődő hontalanság esetén szükségszerű lenne a menekültügyi és hontalansági eljárások bizonyos szintű összehangolása a szabadság, biztonság és a jog

³⁶ Németország (2000), Portugália (2006), Luxemburg (2009), Görögország (2010).

³⁷ Charline Becker: i. m.

³⁸ Az úgynevezett *in situ* hontalanok esetében; az *in situ* hontalan személyek tartósnak és életvitelszerűen tartózkodnak az adott országban, mégsem rendelkeznek annak állampolgárságával.

³⁹ Magyarország esetében ez öt év.

érvényesülése térségében, ahogyan a tagállami szintű hontalanságot megállapító eljárások kidolgozásának és egységesítésének ösztönzése is. Ez az elgondolás azonban alapjaiban vonná kétségbe a tagállamok kizárólagos nemzeti kompetenciájának elvét állampolgársági kérdésekben. Vagy mégsem?

Az uniós jogról elmondható, hogy nagyon precíz kötelezettségeket és minimumszabályokat ír elő a nemzetközi védelemre jogosultak részére biztosított EU-harmonizált védelmi státusokat (menekültek, kiegészítő és átmeneti védelemben részesülő személyek) illetően, míg nagyon korlátozott mértékben nyilatkozik a hontalan személyekről.⁴⁰ Az említett státusokon túlmenően az EU tagállamaiban további mintegy félszáz különböző, nem EU-harmonizált védelmi státust alkalmaznak a menekültek és hontalanok védelmében⁴¹, amelyek esszenciája nagy részben az ENSZ-egyezményekben foglaltakban gyökerezik.

Az Európai Bizottság égisze alatt működő Európai Migrációs Hálózat *Glosszáriumában* olvasható a hontalan személyek definíciója, amely megegyezik az 1954-es egyezmény 1. cikkében foglaltakkal, azzal a kiegészítéssel, hogy e definíció szerint az a személy is hontalannak minősül, *akinek állampolgársága nem megállapított*.⁴² Bár az uniós joganyagok elszórtan tartalmaznak hontalanokkal foglalkozó rendelkezéseket, az EU társjogalkotó szerve, az Európai Parlament már 2009-ben reflektált a hontalanok helyzetére emberi jogi jelentésében⁴³, illetve az Európai Unió 2012-ben explicit módon felhívást intézett tagállamaihoz, ebben arra kérte őket, hogy azok a tagállamok, amelyek még nem ratifikálták az 1954. évi egyezményt, csatlakozzanak hozzá, valamint fontolják meg az 1961. évi egyezmény aláírását is.⁴⁴ Ennek megvalósulása egy-

40 Gyulai, Gábor: Statelessness in the EU Framework for International Protection. *European Journal of Migration and Law*, vol. 14, 2012, pp. 281–282.

41 The different national practices concerning granting of non-EU harmonised protection statuses. *European Migration Network*, December 2010

42 Asylum and Migration. Glossary 3.0. A tool for better comparability produced by the European Migration Network. *European Migration Network*, October 2014, p. 272.; http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary/index_a_en.htm

43 Az Európai Parlament kifejtette, hogy álláspontja szerint a tagállamokban tartósan tartózkodó hontalanok sajátos helyzetben vannak az Európai Unióban, tekintettel arra, hogy némely tagállam indokolatlan követelményeket támaszt velük szemben, ami hátrányos megkülönböztetést jelent a többségi csoporthoz tartozó állampolgárokhoz képest. Ezért felszólította valamennyi érintett tagállamot, hogy ratifikálják a hontalanok jogállásáról, valamint a hontalanság csökkentéséről szóló ENSZ-egyezményeket. Továbbá kitért arra, hogy azok a tagállamok, amelyek a kilencvenes években váltak ismét szuverénné, a területükön élő minden személy tekintetében tartózkodjanak a diszkriminációtól, illetve elítéli azt a gyakorlatot, amelynek alapján tartósan az Európai Unióban tartózkodó személyeket önkényesen törölnék nyilvántartásokból, valamint felszólította az érintett kormányokat, hogy hozzanak hatékony intézkedéseket az ilyen hontalanok jogállásának visszaállítására.

44 Lásd Az Európai Unió ENSZ-delegációjának szóbeli jegyzéke, 2012

fajta konszenzust teremtene a hontalan személyek védelmének fontosságát illetően az Európai Unióban, valamint hozzájárulna ahhoz, hogy az állampolgársághoz való jog belátható időn belül beépüljön az európai emberi jogi rezsimbe, így például az Európai Unió Alapjogi Chartájába foglalt jogok közé.

Felvetődhet a kérdés, hogy az Európai Uniónak lehet-e egyáltalán mandátuma a hontalanok „európai” védelmének szabályozásában. Bár az állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről a tagállamok hagyományosan saját hatáskörben rendelkeznek, a bírósági gyakorlatban az utóbbi két évtizedben megfigyelhető egyfajta paradigmaváltás, amely olyan ügyekben érhető tetten, amelyekben a hontalanság veszélye felvetődik. Az ilyen esetekben az Európai Unió Bírósága több alkalommal kötelezte a tagállamokat arra, hogy állampolgársági kérdésekben nemzeti hatáskörükben eljárva is vegyék figyelembe az EU-jog, illetve a nemzetközi jog vonatkozó normáit⁴⁵, ez fontos precedenst teremtett az uniós jog érvényesítésére az állampolgársági jogot érintő kérdésekben.⁴⁶ Az elsődleges és másodlagos uniós jogforrásokat vizsgálva elmondható, hogy tartalmaznak a hontalanok vonatkozásában releváns rendelkezéseket.⁴⁷ A lisszaboni szerződés 67. § (2) bekezdése kimondja, hogy *a hontalan személyekkel harmadik országbeli állampolgárokként kell bántani*⁴⁸, ennek értelmében a hontalan személyek a migránsokkal megegyező elbírálás alá esnek⁴⁹. Ez egyfelől egyértelmű jogalapot szolgáltat az EU-nak a hontalanok vonatkozásában történő kötelező erejű uniós jogi aktusok létrehozására, valamint tovább bővíti az EU kompetenciáját a migráció területén. Mindez az EU-n belül, migrációs kontextusban létrejövő hontalanság felszámolására uniós szintű lehetőséget és egyben köteletséget jelentene, vagyis kiterjedt migrációs joganyagának és szakpolitikai tapasztalatának köszönhetően ennek maximálisan elegendő lehetne az Európai Unió.⁵⁰

45 Michelletti-ügy (1992), Rottmann-ügy (2010).

46 Jelen cikknek nem tárgya a hontalansághoz kapcsolódó bírói joggyakorlat elemzése.

47 Ideértve például a visszafogadási egyezményeket.

48 Ez a rendelkezés az 1954. évi egyezmény 7. § (1) bekezdésében gyökerezik, amely kimondja, hogy a hontalan személyeknek ugyanabban az elbánásban kell részesülniük, mint általában véve a külföldieknek.

49 Ezt a cikket Molnár Tamás szerint az EUMSZ 352. cikkével együtt szükséges értelmezni, amely rendelkezik arról, hogy az EU céljaival összhangban végezhet jogalkotási tevékenységet olyan kérdésben is, amely egyébként nem tartozna a kompetenciájába. Lásd Molnár, Tamás: Moving Statelessness Forward on the International Agenda. *Tilburg Law Review*, vol. 19, nos. 1–2, 2014, p. 198.

50 EUMSZ 67. § (2) bek.: „Az Unió biztosítja a személyek belső határokon történő ellenőrzések alóli mentességét, továbbá a menekültügy, a bevándorlás és a külső határok ellenőrzése terén a tagállamok közötti szolidaritáson alapuló olyan közös politikát alakít ki, amely a harmadik országok állampolgáraival szemben méltányos bánásmódot biztosít. E cím alkalmazásában a hontalan személyeket harmadik ország állampolgárának kell tekinteni.”

Kompetencia birtokában szükséges lenne egy minden tagállamra kiterjedő, közös uniós normatív és jogi keretrendszer, amely lehetővé tenné olyan tagállami szintű eljárások kidolgozását, amelyek koherens és egységes szempontok alapján közelítenék meg a hontalan személyek azonosítását⁵¹, illetve amelynek keretében bizonyos minimumszabályok bevezetésére kerülne sor hontalan személyek védelmére vonatkozóan.⁵²

Ennek intézményesülése egy *uniós irányelv* keretében valósulhatna meg, amely lehetővé tenné, hogy az irányelv átültetése folyamán a tagállamok közös szempontok szerint alakítsák ki a hontalanságot megállító mechanizmusait. E szempontok kidolgozásához támpontot nyújthat az ENSZ Menekülügyi Főbiztosságának 2. számú iránymutatása, amely egy előremutató és hatékony hontalansági eljárási modell különböző tárgyköreit vizsgálja, ideértve egyebek között annak felépítését, helyét a közigazgatási struktúrában, az eljáráshoz való hozzáférést, az eljárási garanciákat, a bizonyítással kapcsolatos kérdéseket (bizonyítási teher, bizonyítottság szintje), a csoportos elbírálás lehetőségeit. Természetesen a tagállamoknak széles jogkörük lenne a tagállam-specifikus hontalansági eljárás kialakításával kapcsolatban, tekintettel az egyes tagállamok hontalanpopulációjának eltérő összetételére és hátterére (például az orosz hontalan kisebbségek helyzete Észtországban és Lettországon).

Továbbá szükséges lenne elősegíteni egy mind szélesebb körű szakértői fórum kiépülését a már meglévő *Európai Hontalanügyi Hálózat*⁵³ közvetlen bevonásával. Ez nagymértékben megkönnyítené a hontalanság megállapítására irányuló eljárás tagállami jogba és gyakorlatba történő szükségszerű átültetésével összefüggésben felvetődő kérdések összehangolt megoldását az Európai Unión belül.⁵⁴

Az EU tagállamainak állampolgársági törvényeit vizsgálva elmondható, hogy jelenleg az EU csupán elenyésző számú tagállama⁵⁵ tart fenn jogsza-

51 Ez a jelenség a „forum shopping”, vagyis a kedvezőbb elbírálást nyújtó fórum választásának lehetőségeit is nagymértékben korlátozná.

52 Mérlegelve azt a szempontot, hogy a menekült és a hontalan személyeknek több tekintetben is eltérő szükségleteik vannak.

53 Az Európai Hontalanügyi Hálózat (European Network on Statelessness; ENS) a hontalanság területén működő nem kormányközi szervezeteket, egyetemi kezdeményezéseket és szakértőket magában foglaló hálózat. Célja a hontalanság felszámolása Európában.

54 A Bel- és Igazságügyi Tanács 2014. december 4-én fogadott el következtetéseket a hontalanság témakörében, ezek a gyakorlati információáramlás szükségességére is kitérnek, illetve egy az Európai Migrációs Hálózat mintájára épülő szakértői hálózat kiépítésének igényét is megfogalmazzák. <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/12/04-council-adopts-conclusions-on-statelessness/>

55 Magyarország, Olaszország, Svédország, Litvánia, Franciaország.

bályokban részletesen szabályozott hontalanságot meghatározó eljárást, illetve hogy a hontalansági egyezmények részes államainak többsége továbbra sem tesz eleget azon kötelezettségének, hogy hatékonyan azonosítsa, és megfelelő (kiegészítő) védelemben részesítse a hontalan személyeket.⁵⁶ Ezzel szemben Magyarország 2007 óta alkalmaz a hontalan személyek azonosítására és védelmére szolgáló mechanizmust. A magyar hontalansági eljárásról elmondható, hogy világviszonylatban is igen fejlettnek minősül és példaként szolgálhat a többi tagállam számára is.

Összegzés

Az elmúlt időszak fejleményei rámutattak arra, hogy a korábban országspecifikusan tapasztalt migrációs nyomás jelenleg az Európai Unió egészét próba elé állítja, ez közös válaszok és szakpolitikai megoldások kidolgozását sürgeti olyan kérdésekben, amelyeket hagyományosan nemzeti hatáskörben szabályoztak a tagállamok, így a különösen migrációs kontextusban felmerülő hontalanság felszámolásának ügyében is Európában.

Álláspontom szerint a hontalanok védelmében a szabadság, biztonság és a jog érvényesülése térségében uniós szinten egy átfogóbb és egységesebb megközelítést szükséges kialakítani a hontalanságot megállapító eljárásokkal, valamint a hontalan személyek intézményesebb védelmével összefüggésben. Ennek első lépése a hontalanok jogállásáról szóló 1954. évi egyezmény teljes körű uniós ratifikációjának előmozdítása, ami megalapozhatja a közösségi szintű, intézményes védelem kialakítását, amelyre már az elmúlt hatvan év emberi jogi fejleményei tükrében is szükség lenne.

Az Európai Unió a tagállamok hontalanság megállapítására irányuló eljárásainak közelítésében kulcsszerepet vállalhatna, különösen abban a tekintetben, hogy azokban a tagállamokban, amelyekben még nincs ilyen eljárás, felállítsanak efféle mechanizmusokat egy uniós irányelv átültetése során. Ez lehetővé tenné, hogy az említett 1954. évi egyezmény implementálása minél koherensebben és egységesebben valósuljon meg, illetve hogy valódi tartalmat kapjon az abban foglalt definíció és a tagállamok normatív kötelezettségvállalása. Mindazonáltal ennek az alapját kizárólag egy egységes uniós intézkedés adhatná, amely célul tűzné ki, hogy a maradék négy tagállam is ratifikálja legalább az

⁵⁶ Statelessness determination and the protection status of stateless persons. European Network on Statelessness, 2009

1954. évi egyezményt. Ebben a komplex folyamatban azoknak a tagállamoknak, amelyeknek fejlett és nemzetközi szinten is elismert eljárásuk van a hontalanok azonosításában (ideértve Magyarországot), kulcsszerepet kell vállalniuk a jó gyakorlat közvetítésében és a jogalkotási munkában való közreműködésben. Ez a leghatékonyabban szoros összefogással valósulhatna meg az érintettekkel közvetlenül együttműködő partnerszervezetekkel, így az UNHCR-rel is, amelynek hosszú évtizedes tapasztalata van a hontalanok védelmével összefüggésben. A jelenleginél szorosabb partnerséget lenne szükséges kialakítani az UNHCR-rel annak érdekében, hogy a magyar példához hasonlóan a tagállamok bevándorlási/idegenrendészeti szervei minőségbiztosítás formájában intézményesen is együttműködjenek. Az egységesebb és minden tagállamban működő hontalanság megállapítására irányuló eljárások lehetővé tennék azt, hogy a hontalanok nagyobb mértékben élvezhessék emberi jogaikat azáltal, hogy biztonságos jogi státusszal gazdagodva lehetőségük nyílna az 1954. évi egyezményben lefektetett jogok tényleges gyakorlására. Ehhez hozzájárulna egy uniós irányelv kidolgozása, amely kötelezővé tenné a tagállamok számára egy hontalanságot megállapító eljárás felállítását, amely egyben a hontalanság felszámolására irányuló politikai akarat megszületését is előidézné.

Középtávú célként az EU-nak tehát fel kellene állítania egy egységes jogi keretrendszert a hontalan emberek egységes eljárás szerint történő azonosítása és védelme érdekében, azzal a céllal, hogy javuljon e sérülékeny csoport rendezetlen helyzete Európában. Tekintettel arra, hogy a lisszaboni szerződés rendelkezései értelmében lenne jogalapja egy ilyen tárgyú uniós irányelv létrehozásának, ez továbbra is az EU-n belüli politikai akarat függvénye marad, mindazonáltal szükséges hangsúlyozni, hogy az 1954. évi egyezmény részes, európai uniós tagállamainak is érdekükben állna a specifikus hontalansági eljárások életbe léptetése, ez ugyanis nagyban segítené az egyezményben vállalt kötelezettségek teljesítését. Hosszú távon mindez hozzájárulna ahhoz is, hogy az EU-n belül kialakuljon a nemzetközi védelemmel összefüggő jó gyakorlatoknak és védelmi státusoknak az összehangolása, ami szintén a hontalanság egységesebb uniós megközelítéséhez vezetne. Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a hontalanok azonosítására és védelmére irányuló uniós jogalkotási törekvések nem érintik közvetlenül az állampolgárság tárgykerét⁵⁷, hiszen nem társulnának közvetlenül a tagállamok honosítási kötelezettségével, ez továbbra is nemzeti hatáskörben maradna. Mindamellet ilyen mechanizmusok felállítása megkönnyítené az adott tagál-

⁵⁷ Meijers Committee: i. m. 4. o.

lamban tartózkodó hontalan egyének részére történő tartózkodási engedélyek kiadását, amely lehetővé tenné a jogszerű tartózkodásukat az Európai Unió tagállamaiban, ami e csoport hatékony védelmének előfeltétele.

Mindemellett a hontalanok helyzetének megnyugtató rendezése nem csupán morális kérdés, de biztonságpolitikai és társadalmi jelentősége is van. Egyfelől a hontalanok legalizálása megakadályozná e csoport tagjainak nemkívánatos másodlagos migrációs mozgását (az esetlegesen kedvezőbb elbírálást nyújtó tagállamok irányába) és lehetséges radikalizációját, ami az orosz–ukrán-konfliktus fényében lényeges szempontnak bizonyulna a hasonló szélsőséges csoportok térnyerésének elkerülésében. Az EU-nak ezért jelentős erőfeszítéseket kell tennie annak érdekében, hogy a tagállamaiban generációk óta állampolgárság nélkül élő csoportok állampolgárokká, majd uniós polgárokká váljanak. Másfelől a hontalan populáció állampolgársághoz való hozzáférése nagyban hozzájárulna a személyek szellemi integritásához, identitásuk tisztázásához, valamint ahhoz, hogy kialakuljon bennük a tartózkodási országuk iránti mélyebb kötődés, lojalitás, ami lehetővé tenné, hogy érdemben hozzájárulhassanak az adott társadalom fejlődéséhez.

A cél adott: a hontalan embereket befogadó tagállamok társadalmainak peremén megtűrt, lényegében láthatatlan emberek a térség társadalmainak tevékeny állampolgáraivá történő előlépése a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésén alapuló térségben. Az e nemes cél megvalósításához rendelt eszközök az uniós együttműködést is mintegy magasabb szintre emelnék, ahogyan külpolitikai célokat is szolgálhatnának a későbbiekben; egyrészt a társult országokkal folytatott csatlakozási tárgyalások vonatkozásában, illetve az EU származási és tranzitországokkal szemben folytatott érdekérvényesítési tevékenységében, ideértve a visszatérési és visszafogadási érdekek dichotómiájában való előremozdulást.

Természetesen az uniós kötelezettségvállalás nem elegendő, hiszen az uniós célok megvalósítása a tagállamokban történik, ezért is lenne szükségszerű a tagállamok migrációhoz való hozzáállásában megfigyelhető paradigmaváltástól függetlenül tenni e sérülékeny csoport helyzetének megnyugtató rendezését.

IRODALOM

Becker, Charline: Jus Soli: A miraculous solution to prevent statelessness? ENS Blog, 9 April 2015

Bittoni, Giulia: Statelessness in the European Union, Volume 19. *Tilburg Law Review*, vol. 19, nos. 1–2, 2014

Gyulai, Gábor: Statelessness in the EU Framework for International Protection. *European Journal of Migration and Law*, vol. 14, 2012

Hammarberg, Thomas: The rights of stateless persons must be protected. Statement at the 4th Council of Europe Conference on Nationality “Concepts of Nationality in the Globalised World”. Strasbourg, 17 December 2010. <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1722017>

Molnár Tamás: A hontalanok helyzete a nemzetközi jogban, illetve a magyar jogban. In: **Lékó Zoltán (szerk):** A migrációs jog kézikönyve. Complex Kiadó, Budapest, 2009, 329–358. o.

Molnár, Tamás: Stateless Persons under International Law and EU Law: a Comparative Analysis concerning their Legal Status, with Particular Attention to the Added Value of the EU Legal Order. *Acta Juridica Hungarica*, vol. 51, no. 4, 2010

Molnár, Tamás: A Government Approach to Moving Statelessness Forward on the International Agenda. ENS Blog, 22 May 2013. <http://www.statelessness.eu/blog/government-approach-moving-statelessness-forward-international-agenda>

Molnár, Tamás: Moving Statelessness Forward on the International Agenda. *Tilburg Law Review*, vol. 19, nos. 1–2, 2014

Molnár, Tamás: Durable Solution for Stateless Persons: Facilitated naturalisation and Resettlement. Megemlékezés a hontalan személyek jogállásáról szóló 1954. évi New York-i egyezmény 60. évfordulójáról. Az UNHCR és a Budapesti Corvinus Egyetem által szervezett nemzetközi konferencia. Budapest, 2015. május 21.

Nash, Chris: No child should be stateless – It’s simple, solvable and time to make sure that no child is! ENS Blog, 21 September 2015

Reynolds, Sarnata – Grisgraber, Daryl: Birth Registration in Turkey: Protecting the future for Syrian children. 30 April 2015. In: No child should be stateless. European Network of Statelessness, 2015

Swider, Katja – Groot, René de: Litigating Strategically: Stateless children born in the EU. 12 November 2014. <http://www.statelessness.eu/blog/litigating-strategically-stateless-children-born-eu>

Swider, Katja: Protection and Identification of Stateless Persons through EU Law. Amsterdam Centre for European Law and Governance, Working Paper, 2014/05.

Waas, Laura van: Fighting statelessness and discriminatory nationality laws in Europe. *European Journal of Migration and Law*, vol. 14, 2012

*Nemzetközi és uniós intézmények, ügynökségek,
releváns nem kormányzati szervek dokumentumai, adatbázisai*

Az Európai Parlament 2009. január 14-i állásfoglalása az alapvető jogok helyzetéről az Európai Unióban (2004–2008) [2007/2145(INI)]

Kézikönyv a menekültügyre, határookra és bevándorlásra vonatkozó európai jogról. Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, Luxembourg, 2014

Statelessness determination and the protection status of stateless persons. European Network on Statelessness, 2009

The different national practices concerning granting of non-EU harmonised protection statuses. European Migration Network. December 2010

Eljárás annak meghatározására, hogy egy személy hontalan-e. Az UNHCR hontalanságról szóló 2. számú iránymutatása, 2012. HCR/GS/12/02

The World's Stateless. UNHCR, 2014

Kapcsolódó nemzetközi egyezmények, jogszabályok

Az Európai Unió Alapjogi Chartája.

2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról.

Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról szóló liszaboni szerződés és az azt kihirdető 2007. évi CLXVIII. törvény.

Az államutódlás esetén bekövetkező hontalanság elkerüléséről szóló 2006. évi egyezmény és az azt kihirdető 2008. évi XCVIII. törvény.

Az állampolgárságról szóló 1997. évi európai egyezmény és az azt kihirdető 2002. évi III. törvény.

A gyermek jogairól szóló 1989. évi egyezmény és az azt kihirdető 1991. évi LXIV. törvény.

A nőkkel kapcsolatos megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló 1979. évi egyezmény és az azt kihirdető 1982. évi 10. törvényerejű rendelet.

1967. évi európai konzuli egyezmény.

A hontalanság mérsékléséről és megakadályozásáról szóló 1961. évi egyezmény és az azt kihirdető 2009. évi XV. törvény.

A férjezett nők állampolgárságáról szóló 1957. évi nemzetközi egyezmény és az azt kihirdető 1960. évi 2. törvényerejű rendelet.

A hontalan személyek jogállásáról szóló 1954. évi egyezmény és az azt kihirdető 2002. évi II. törvény.

Emberi jogok európai egyezménye és az azt kihirdető 1993. évi XXXI. törvény.

Emberi jogok egyetemes nyilatkozata.